

εκδόσεις Οδυσσέας, 1978, σ. 229, σημειώνει για τα μυθιστορήματα του Ράμφου ότι «σφύζουν από ζωντάνια, με ρέοντα διάλογο, χωρίς ηθικοδιδασκλικές προθέσεις». Χαρακτηριστικές οι κρίσεις τις οποίες είχε διατυπώσει ο Κ. Ράδος ενωρίτερα για τον Κ. Ράμφο και το έργο του: «Ο ἐν Χίου Ράμφος θὰ ἦτο ἴσως ἄξιος καὶ αὐτὸς χωριστῆς μελέτης. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ὁ “Κατσαντώνης”, αἱ “Τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ”, καὶ πρὸ πάντων ὁ “Χαλέτ-Εφέντης”, τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του, ἀναγινώσκονται λίαν εὐαρέστως. Δὲν ἔχει πολλὴν πρωτοτυπίαν. Κινεῖται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ Ξένος κύκλου καὶ ἐμπνέεται ἐκ τῶν αὐτῶν περιπτου κεφαλαίων τῆς ἱστορίας. Φαίνεται ὅτι πολὺ τὸν ἀνέγνωσε, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν ἀντιγράφη. Ἔχει ἐν πᾶσιν αὐτοτέλειαν, ἰδιάζον ὕφος, πολὺ τὸ ἐπινοητικόν... Ἔχει ὅμως τοῦτο τὸ ἐξαιρετικόν ἐν τῇ δυσκόλῳ ἐποχῇ του: Δὲν εἶναι καὶ δὲν θέλει νὰ εἶναι ἄλλο ἢ μόνον μυθιστοριογράφος...». Βλ. Κ. Ράδος, *Ὁ Στέφανος Ξένος καὶ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα*. (Ἐκ τῆς σειρᾶς των περί της Ελληνικής Λογοτεχνίας του ΙΘ' αἰώνος Διαλέξεων του Παρνασσού). Βιβλιοπωλεῖον Ἐλευθερουδάκη καὶ Μπαρτ, 1917.

⁹ Σχετικά με τις πρώτες εκδόσεις και επανεκδόσεις του μυθιστορήματος *Ὁ Χαλέτ Ἐφέντης*, ἔχουν προσφάτως επισημανθεῖ νέες πέραν ἐκείνων που κατεγράφησαν στην «Εργογραφία», με αριθμούς 15 και 21, των ἐτῶν 1867-69 και 1909, ἀντιστοίχως. Βλ. Κ. Ράμφος, «Ὁ Κατσαντώνης...» ὁ.π.π. σημ. 1. Οἱ ἀβιβλιογράφητες επανεκδόσεις ἀνήκουν στην Βιβλιοθήκη του ΕΛΙΑ και ἔχουν ἀποκτηθεῖ μετὰ την δημοσίευση του βιβλίου της Πόπης Πολέμη, *Ἡ βιβλιοθήκη του ΕΛΙΑ. Ἑλληνικά βιβλία 1864-1900*. Πρώτη καταγραφή. 1990. Πρόκειται για τις ἐξῆς: 1) Κ. Ράμφο, *Ὁ Χαλέτ Ἐφέντης...* Ἀθήνησι, Τύποις Α. Κτενά και Π. Σούτσα (ἐπὶ τῆς οδοῦ Ευριπίδου) 1872. Τρεῖς τόμοι δεμένοι σε ἕναν: πρώτος τόμος, σελ. 258, τόμος δεύτερος, σελ. 252, τόμος τρίτος, σελ. 324. 2) Κ. Ράμφο, *Ὁ Χαλέτ Ἐφέντης...* Ἐκδίδεται ὑπὸ Ι.Μ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ του τυπογραφείου «Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς» οδὸς Βουλῆς 37, 1878. Τόμος πρώτος, ἀρχίζει ἀπὸ τη σελ. 21, σύνολο σελ. 196. Τόμος δεύτερος σύνολο σελ. 193. Τόμος τρίτος, σύνολο σελ. 250. Λεῖπουν σελίδες του τέλους. Παραβολὴ των δύο ἐκδόσεων ἐδείξε ὅτι, ἐνὸς το κείμενο εἶναι πανομοιότυπο, ἔχουν παραληφθεῖ στην ἐκδοση του 1878 ὀρισμένες υποσελίδες σημειώσεις που ὑπάρχουν στην ἐκδοση του 1872, ἐπεξηγηματικές του κειμένου, με παράθεση ἱστορικών πληροφοριῶν και τεκμηρίων. Ἡ ἐκδοση του 1878 σε φθινό χαρτί, κοσμεῖται ἀπὸ εἰκόνες λαϊκῆς ἐμπνευσης και τεχντροπίας.

¹⁰ Βλ. Ἀλ. Σ. Βυζάντιος, «Αἱ Τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὑπό...» *Περ. Χρυσάλλης* 1 (1863) σσ. 56-59. Ἀναλυτικὴ ἐπαινετικὴ παρουσίαση του μυθιστορήματος του Κ. Ράμφου, το οποίο ο Βυζάντιος θεωρεῖ «ἄξιον πολλοῦ λόγου καὶ πολλῶν ἐπαίνων». Ἐκεῖνο ὅμως που παρουσιάζει ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέρον εἶναι οἱ ἀπόψεις του Βυζάντιου, για τη σημασία που ἔχει το μυθιστόρημα, μάλιστα ως μέσον για την πρόσληψη τῆς ἱστορίας ἀπὸ το ευρύτερο κοινό. Το παράθεμα σ. 56.

¹¹ Βλ. Νικόλαος Β. Βωτυράς, *Τὸ Ὑποτιθέμενον Φάντασμα...* 1860. σ. 3.

¹² Βλ. ὁ.π.π., σημ. 10.

¹³ Βλ. ὁ.π.π., σημ. 2.

